

1941. december. Magyarország hadba lépése az USA ellen

– és annak nemzetközi összefüggésrendszere

Bevezetés

Az 1941. decemberi fejleményekkel a második világháború totális háborúvá alakult át, a német Führer megállni nem képes hódítási vágya és húzásai a különféle sakkjátszók az eredményezte, hogy a háború immáron az egész Földre kiterjedt, bevonva a világ összes hatalmasságát és kisállamok sokaságát is vagy az egyik, vagy a másik oldalon. Ebből a konstellációból mind földrajzi-történeti adottságai, mind politikai-diplomáciai-katonai szempontból Magyarország sem vonhatta ki magát. Ahogy az alábbiakban majd látni fogjuk hazánk miniszterelnöke ekkoriban egy olyan férfiú volt, akinek – John Lukacs szavajárásával élve – a gondolatai, hajlamai, meggyőződései¹ döntően nyomták rá bélyegüket a magyar vonatkozású történésekre, ugyanez áll Adolf Hitlerre is, de már nemzetközi összefüggésrendszerben.

1941 őszére a hitleri Harmadik Birodalom már régóta a kontinentális Európa ura volt, 1940-ben összezúzta Franciaországot, Nagy-Britanniát visszakergette a Csatorna túloldalára, Európa kisállamait pedig vagy meghódította, vagy szövetségi rendszerébe vonta, vagy didergő kisgyermekként fogvacogva óvták semlegességüket. Olaszország sok-sok fejfájást okozó, de legfőbb szövetségese volt Hitlernek, ugyanez áll a földgolyó túloldalán terjeszkedő Japánra.

1941. június 22-én a Führer lerohanta addigi szövetségesét, a Szovjetunió fedőnéven futó sztálini orosz világhatalmat is, és úgy tűnt, hogy a szédítő vilámlágháborús bravúrt ismét sikerül megismételni. A Wehrmacht óriási kiterjedésű orosz térségeket kerített hatalmába, katlancsaták sorozatában morzsolva föl a Vörös Hadsereg erőit. Északon Leningrádot sikerült bekeríteni és blokád alá vonni, középen a német erők stratégiai pontok elfoglalásával megalapozták az orosz agyközpont, a Moszkva elleni támadást, délen elfoglalták Kijevet, és a Do-

ERDŐS MÁRTON (1981), PhD-hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem, Történelemtudományi Doktori Iskola. Budapesten él.

1 Lásd John Lukacs második világháborúval foglalkozó kitűnő történeti és történelmi filozófiai munkáit.

nyec-medencéig jutottak. Ahogy ismeretes, Magyarország is közreműködött ebben a vállalkozásban, de csak szerény mértékű haderővel, sőt 1941 kora őszén sikerült őket is haza hozni, az a néhány magyar dandár, amely kinn maradt, a frontvonal mögött, a hadtápvonalban működött.²

Az Amerikai Egyesült Államok ekkoriban nem volt hadviselő fél. Magyarországon természetesen tovább működött az amerikai követség, és bár Nagy-Britannia megszakította velünk a diplomáciai kapcsolatot (az 1941. tavaszi jugoszláv krízis idején), a hadüzenet egyelőre váratott magára. 1941 késő őszén azonban olyan változások érlelődtek a világtörténelemben, amely a második világháború és benne Magyarország történetének menetében alapvetőnek bizonyult. Ezt fogjuk az alábbiakban egy kicsikét részletesebben kibontani. Első megközelítésben most megkerülhetetlenül Adolf Hitlerrel kell foglalkoznunk.

A német Führer és 1941 ősze

A Szovjetunió elleni, kezdetben lendületes és egyben szédületes sikereket hozó hadjárat már a nyár második felétől kezdve a megakadás jeleit mutatta, a német előrenyomulás egyre jobban lelassult, az oroszok pedig nemhogy az összeroppanás jeleit nem mutatták, hanem egyre több lokális csata bizonyította, hogy lassan és fokozatosan bár, de kezdenek magukra találni, egyre hevesebb és masszívabb ellenállást mutattak a betolakodókkal szemben. Hiába volt a rengeteg győzedelmes katlancsata, az orosz főerők mindig kicsúsztak a Wehrmacht karjai közül. Egyre jobban kitűnt, hogy a Führer által kitűzött célok egyike sem valósul meg. Hitler követelése az „orosz élőerő” végső elintézésére³ kivitelezhetetlennek bizonyult. A Wehrmacht sem Leningrádot, sem Moszkvát nem tudta elfoglalni, sőt Moszkva kérdésében parázs viták támadtak a német tábornoki kar és Hitler között.⁴ Délen bár Kijevet sikeresen bevették, sőt – ahogy említettük – előre törtek a Donyec-medence iparvidéke felé is, a Hitler által a hadjárat céljául kitűzött Arhangelszk–Urál–Volga vonal elérésétől⁵ olyan távol voltak a német erők, mint Makó Jeruzsálemtől. Egy stratégiai célt sem sikerült elérni, bármilyen szédületesek is voltak az addigi sikerek.

Tetézte a bizonytalanságot, hogy 1941 novemberére a Wehrmacht orosz földön a mostoha helyi időjárási viszonyok fogságába került. Kijelenthetjük, hogy

2 Macartney, C. A.: *Október tizenötödike. A modern Magyarország története, 1929–1945, II. rész.* Budapest, 2006, Gede Testvérek kiadása, 80. (A továbbiakban: Macartney); Czettler Antal: *A mi kis élethalál kérdéseink. A magyar külpolitika a hadba lépéstől a német megszállásig.* Budapest, 2000, Magvető, 87. (A továbbiakban: Czettler.)

3 Ormos Mária: *Hitler.* Budapest, 1993, T-Twins, 395. (A továbbiakban: Ormos.)

4 Shirer, William L.: *A Harmadik Birodalom felemelkedése és bukása. A náci Németország története.* Budapest, 1995, Teleteacher, 528–530. (A továbbiakban: Shirer.)

5 Shirer, 500.

ekkorra a villámháborús német stratégia minden szempontból megbukott. Fegyelembe véve a hitleri Harmadik Birodalom és a Szovjetunió emberi-anyagikatonai erőforrásai közötti ordító különbséget a németek rovására, ez nem sok jót ígért a Führer vállalkozásának. Kártyanyelven szólva benne volt a pakliban, illetve előrevetítette az árnyékát az első komolyabb német vereség, amely szertefoszlatta a Wehrmacht legyőzhetetlenségének nimbuszát.

1941 novemberétől kezdve a német Führeren minden korábbi messze túlszárnyaló dührohamok uralkodtak el. Ormos Mária a következőképpen ír erről: „Hitler mégis tombolt. Hisztériáját, ami először tört ki rajta látványosan, vélhetően szörnyű szorongás táplálta. Megérezte, vagy talán tudta is, hogy felért a csúcra, ahonnan már csak lefelé vezet az út.”⁶ 1941. november 19-én pedig, amikor megindult a Moszkva elleni német roham, az addig a teljes győzelemről és diadalról harsogó Führer roppant furcsa kijelentést tett, melyet Halder tábornok le is jegyzett a naplójába: „...mindkét szemben álló koalíciónak az a felismerése, hogy nem bírják megsemmisíteni egymást, eljuttat a megegyezéssel békéhez.”⁷

Szóval még a moszkvai csata kimenetelének eldőlése és Pearl Harbour előtt Hitler rájött, hogy nem nyerheti meg a háborút... Ez messzemenő következményekkel járt. Hitler e felismerésének folyamánai képezik dolgozatunk fő témáját, amelybe beleilleszkedik Magyarország 1941. végi helyzete is.

Mielőtt a magyar vonatkozásokra rátérnénk, szemügyre kell vennünk a fentebb említett következményeket, amelyek megértése, ha csak szerény mértékben, de közelebb vihet a történeti igazsághoz.

Hitler felismerése és az USA elleni hadba lépés, a holokauszt és a nemzeti-szocialista terror európai eluralkodása közötti összefüggések

Ahogy már említettük, a német Führer 1941 novemberében rájött, hogy a háborúját nem nyerheti meg. A véleményem az, hogy többek között ekkor született meg a fejében a döntés arról is, hogy az összes európai, sőt a számára minden elérhető zsidót tervszerűen, személytelenül, ipari méretekben, hűvös racionalitással halálgyárakban elpusztít, továbbá – ahogy Ormos Mária is találóan fejtegeti – a rendelkezésére álló térben és időben a terrort az örületig fokozza,⁸ és pont ez az, ami azt is megmagyarázza, hogy Pearl Harbour után miért is üzent olyan gyorsan hadat az Amerikai Egyesült Államoknak, rákényszerítve erre a lépésre az összes szövetségesét és csatlósát is. A totalitás volt a lényeg. Ha már a háborúját nem sikerül megnyerni, akkor legalább a fentebb vázolt dolgok megvalósulhassanak, arról nem is beszélve, hogy ezután minden törekvése arra fog irányulni, hogy ez a világháború minél tovább tartson.

6 Ormos, 400.

7 Lukacs, John: *Az európai világháború, 1939–1941*. Budapest, 1995, Európa, 205.

8 Ormos, 412.

Visszatérve a holokauszt eldöntésére, a hírhedt wannsee-i konferencia hitlerista kupaktanácsa már jóval 1942 januárja előtt egybegyűlt volna, és a történelem fintora, hogy ebben pont Pearl Harbour akadályozta meg.⁹ De ez is végül Hitler kezére játszott, mert beteg és megalomán agyában – ezt a korabeli dokumentumok is tanúsítják – összeállt az ún. totalitás, szóval, hogy az Amerikai Egyesült Államokat is bevonta a világháborúba. Ez fölöttébb jó kedvre hangolta, ha kedélyhullámszállásai közepette épp a hullámhegyen tartózkodott förtelmes lelke.¹⁰

De nem csak a holokauszt genezisééről és az USA belépéséről a háborúba volt szó. Hitler az egész uralma alatt álló Európában szorosabbra fogta a pórázt mind Keleten, mind Nyugaton. Csak adta alá a lovat, hogy a moszkvai csatát a németek 1941 decemberében elveszítették, a Wehrmacht elszenvetde első súlyos vereségét, amellyel egyszer s mindenkorra búcsút inthetett a legyőzhetetlenség nimbuszának.

Magyarország helyzete 1941 őszén

Ebben az időszakban úgy tűnt, hogy Horthy Miklós kormányzó és Bárdossy László miniszterelnök számításai beváltak, ahogy C. A. Macartney brit történész is megjegyzi.¹¹ Mindkét magyar vezetőt felelősség terheli a Szovjetunió elleni hadba lépésért, amelyet a végsőkéig megpróbáltak elkerülni. Ősszel viszont mégis úgy tűnt, hogy a legnagyobb rosszat mégiscsak sikerült megúszni. Ad. 1. Nagy-Britannia ugyan a tavaszi jugoszláv krízis idején megszakította a diplomáciai kapcsolatokat hazánkkal, sőt hadüzenettel is fenyegetődött, amelyre azonban nem került sor. Ad. 2. Az Amerikai Egyesült Államokkal továbbra is megvoltak a diplomáciai kapcsolatok, az amerikai követség változatlanul ott székel Budapestben. Ad. 3. Az orosz földön szolgáló összes magyar csapatot sikerült haza hozni, ahogy már említettük. Azt pedig ekkoriban senki sem sejtette, hogy az USA is belép a háborúba, és azt sem, hogy a moszkvai csatát a németek el fogják veszíteni. A Führer lelkivilágában pedig senki sem tudott olvasni. Itt az 1941. novemberi elhatározásaira gondolok, amelyet fentebb már kifejtettem.

Úgy tűnt, a legnagyobb bajokat sikerül átvészelni, és azt is elmondhatjuk, hogy a magyar honvédség ekkor intakt állapotban volt. A korábban gróf Teleki Pál miniszterelnök által követett irányvonalnak, hogy Magyarországot, amennyire csak lehet, kívül tartja a világméretű háborús konfliktuson, még mindig éltek a maradványai. Vitathatatlan, hogy a jugoszláv krízis és annak

9 Evans, Richard J.: *A Harmadik Birodalom háborúban. Hogyan taszították a náci katasztrófába Németországot?* Budapest, 2013, Park, 259.

10 Eberle, Henrik – Uhl, Matthias: *A Hitler-dosszié.* Budapest, 2006, Park, 133–134.

11 Macartney, 45.

magyar kezelése, majd a Szovjetunió elleni hadba lépés súlyos léket ejtett Magyarország hajóján, de korántsem annyira, hogy a hajó elsüllyedjen. Látok itt súlyos kényszereket, de kényszerpályát azt nem! Ráadásul a Honvéd Vezérkar élére ekkor egy angolszász szimpátiájú és őszinte magyar hazafi, bátor katona, az egyébként sváb származású Szombathelyi Ferenc került.¹²

Összegezve az eddigieket, Horthy és Bárdossy az 1941. júniusi Szovjetunió elleni hadba lépést illetően feltűnően meggondolatlanok és óvatlanok bizonyultak, hibák sorozatát követték el, de itt mindjárt alá kell húznunk, hogy ezt az aktust a legvégsőkig próbálták elkerülni nem kis dráma közepette! Szintén a végsőkig ragaszkodtak a tudós magyar államférfi és politikus gróf Teleki Pál egykori miniszterelnök irányvonalához, amelyet még az oroszok elleni hadba lépés után is – legalább maradványaiban és részleteiben – tovább követtek. Hangsúlyozzuk, hogy ezért mindenképpen felelősség terheli őket, de azt hiszem, semmi további magyarázatot nem igényel, hogy sem Horthy kormányzó és kisebb mértékben bár, de Bárdossy sem akarta az egész országot a német Molochnak kiszolgáltatni! Ennek éppen ellenkezőjéről győzik meg e sorok íróját a források. Stratégiai és taktikai hibákból viszont akadt elég bőven. De ez nem jelenti azt, hogy a hitleri Harmadik Birodalom feltétlen kiszolgálója lett volna Magyarország!

Horthynak és Bárdossynak, hiszen ők is emberek voltak, voltak akár végzetesnek bizonyuló hibáik, de legfőképpen emberi gyengeségeik. A tragédia abban rejlett, hogy az előbbieket többször is egy kritikus történelmi időpontban domborodtak ki, főleg ha külső események és történések durva módon érintették a magyar történelem akkori menetét!

Ilyen volt 1941 drámai és kritikus decembere. Addig tényleg úgy tűnt, hogy az elkövetett hibákat sikerül megúszni szárazon. Teleki Pál irányvonalának, illetve annak maradványainak a moszkvai csata és Pearl Harbour végérvényesen véget vetett. Arról nem is beszélve, hogy Horthy kormányzó ez év őszén egyre jobban elhidegült Bárdossytól,¹³ főleg az ő nagyobb mértékű engedékenysége miatt a németek iránt. Továbbá Bárdossy mögött semmiféle hatalmi bázis nem állott, és most a Kormányzó nem túl nagy mértékű bizalmát is elveszítette. Viszonyukra 1941 decemberének történései végképp pecsétet nyomtak. Idő kérdése volt a miniszterelnök közeli bukása, ami hamarosan be is következett.

De nem német báb lett az utódja! Éppen ellenkezőleg! Ez viszont már egy másik történet.

1941. november végén, a budapesti amerikai követ útján, az angolok ultimátumot adtak át, hogy Magyarország sürgősen vonja vissza a keleti front-

12 Czettler, 85.

13 Czettler, 101.

ról a kint levő haderőit, szemtelenül rövid időt adva erre az aktusra.¹⁴ Ellenkező esetben hadüzenettel fenyegették meg Bárdossyt.¹⁵ A dolognak egyszerre komikuma és tragédiája, és ezt nem habozott Bárdossy az angolok tudomására hozni Herbert Pell budapesti amerikai követen keresztül, hogy Magyarország ezt már megtette, minimális magyar katonai egységek szolgáltak már csak a keleti fronton, a hadtápvonalban és nem az arcvonalon. Ezek hazahozatala teljes fizikai képtelenség volt az ultimátum időtartamát tekintve.¹⁶

Amint ismeretes, hamarosan beállt a hadiállapot Nagy-Britannia és Magyarország között. Ezért egyébként Winston Churchill brit miniszterelnök és államférfi sem lelkesedett, az oroszok viszont követelőztek, és amit akartak, meg is kapták.¹⁷ Ezután nem sokkal viszont megint olyan külső történelmi események következtek, mely Magyarország történeti kényszereit drámai módon megnövelték, amelyet Bárdossy miniszterelnök jó nagy adag stratégiai baklövessel fejtelt meg, munkatársai józan érveit a szemétkosárba hajítva. Ha lehet így fogalmazni, a filmdráma újabb epizódjából ezúttal Horthy kormányzó, sőt a magyar parlament is ki lett hagyva. Ekkor már a németek elveszítették a moszkvai csatát. Itt érdemes egy kis kitérőt tenni Japánnal kapcsolatban, hogy az összefüggéseket jobban megérthessük.

1941-ben a japán katonai és politikai agytröszt óriási dilemma előtt állt. Az ázsiai nagyhatalom három választási helyzet elé került. Ez a hogyan tovább kérdése volt. 1. Támadják meg a Szovjetuniót, és inváziót indítanak-e az orosz Távol-Kelet ellen, kétfrontos háborúra kényszerítve az orosz Molochot. 2. Terjeszkedjenek Dél és a Csendes-óceán felé, amely elvileg és gyakorlatilag is az USA elleni háborút jelentette, amely – hangsúlyozzuk – nem volt még ekkor hadviselő fél. 3. Folytassák-e a tárgyalásokat az USA képviselőivel, és helyezkedjenek várakozó álláspontra.¹⁸ A legvégzetesebb utat választották, megtámadták az Amerikai Egyesült Államokat Pearl Harbournál, bevonva ezt a világhatalmat a most már globálissá váló, totális háborúba. A véleményem, hogy ha az orosz Moloch távol-keleti birtokait támadja meg, a németek megnyerik a moszkvai csatát. Sztálin Szovjetunió fedőnéven futó orosz világbirodalma összeomlott volna. Az USA kívül maradt volna a háborún. Hitlert Szibéria sosem érdekelte.

Ha ez a maga idejében létező történelmi alternatíva valósul meg, Magyarország nem is jött volna rosszul ki ebből. Nem ez történt, és ez hosszú és sötét árnyékot vetett Magyarország és egész Kelet-Közép-Európa jövőjére nézve... A Führer korábban vázolt fatalitását erősítette, sőt rátette a pecsétet.

14 Macartney, 79.

15 Uo.

16 Macartney, 80.

17 Macartney, 79. Eckhardt Tibor: *Visszaemlékezések, 1941–1943*. Budapest, 2008, L'Harmattan, 186–187.

18 Lukacs, John: *A második világháború öröksége*. Budapest, 2011, Európa, 48.

Magyarország hadba lépése az USA ellen, Bárdossy végleges pálfordulása a magyar–német sorsközösséget illetően

Ahogy telt az 1941-es év, Bárdossy László miniszterelnökről elmondhatjuk, hogy egyre inkább hozzászólt a rossz hírekhez, a váratlan és idegtépő helyzetekhez,¹⁹ és úgy érzem, hogy ami őt a lelke mélyén a legjobban bántotta, hogy csillogó intellektusa, kiváló diplomáciai érzéke, gyors észjárása és egyéb pozitív emberi tulajdonságai dacára a németekkel szembeni teljes tehetetlenség érzése volt. Ez a tény lassan már annak rovására kezdett menni, amit ő is szent kötelességének tartott, hogy Magyarországot a legrosszabttól megóvja. Alighanem gyengeségeivel is tökéletesen tisztában volt. Ez mégsem akadályozta meg abban, hogy minden törekvése ellenére hazánkat belekeverje egy másik világhatalom elleni hadiállapotba. Szinte teljesen oktalan és értelmetlen dolog volt a Szovjetunió elleni háború, egy tényezőt leszámítva. Ez pedig az volt, hogy Magyarország évtizedek óta elkötelezett antikommunista ország volt, így az orosz bolsevizmus elpusztítása adott még valami nagyon halovány alapot a hadba lépésre.

Az Amerikai Egyesült Államokkal szemben még ez sem létezett, ahogy a Szovjetunióhoz hasonlóan sem területi követelések, sem gazdasági ellentétek nem álltak fenn, ez az ország a világ másik felén helyezkedett el, ami a közvetlen magyar katonai műveletet is kizárta, és teljes abszurditás volt, hogy egy olyan kis ország, mint hazánk, háborúzzon ellene. Szóval se motiváció, se érdek nem indokolta és nem magyarázta semmi magyar szempontból ezzel a kereskedelmi-pari-katonai óriással szembeni hadba lépést.

De ha hüen akarjuk legalább szerény mértékben a történeti igazságot megközelíteni, akkor – ahogy az alábbiakban látni fogjuk – Bárdossy még mindig nem adta fel teljesen, hogy aztán az események súlya alatt végrehajtsa szinte teljes pálfordulását a magyar–német sorsközösség tekintetében. Erről még lesz szó.

Miután a hitleri Harmadik Birodalom hadat üzent az Amerikai Egyesült Államoknak is, miközben a németek elszenvették első súlyos vereségüket Moszkva alatt, a Führer átültette – a rajta egyre jobban eluralkodó fatalitás jegyében – a gyakorlatba új rögeszméjét, nevezetesen, hogy az Amerikai Egyesült Államokkal szemben minden szövetségesének és csatlósának hadiállapotba kell kerülnie.²⁰ Bárdossy mentségére legyen mondva, hogy az árral szemben tett még egy legutolsó kísérletet, hogy az újabb hadiállapotot elkerülje, sőt a sakkhúzásának a megfelelő időztetésére is ügyelt. A német hadüzenet után szinte azonnal a Wilhelmstrasse értésére adta, hogy Magyarország megszakítja a diplomáciai kapcsolatokat az Amerikai Egyesült Államokkal, és szolidaritását fejezte

19 Pritz Pál: *Bárdossy László*. Budapest, 2001, Elektra, 131. Élet-Kép sorozat.

20 Ullein-Reviczky Antal: *Német háború – orosz béke*. Budapest, 1993, Európa–História, 107. (A továbbiakban: Ullein-Reviczky.)

ki a tengelyhatalmakkal.²¹ A diplomáciai szöveg azonban úgy volt megfogalmazva, hogy ha szükséges, azt úgy is lehessen értelmezni, hogy az hadiállapotot is jelent.²² De hangsúlyozzuk, hogy Bárdossy első körben nem a hadiállapotra játszott.²³ Herbert Pell budapesti amerikai követ kérdésére, hogy ez hadiállapotot jelent-e, a miniszterelnök tagadólag válaszolt.²⁴ Ezután nem sokkal Bárdossyt fölkereste Werkmeister német ügyvivő és Talamo örgróf olasz, továbbá a japán követ, akik a miniszterelnököt gyakorlatilag megszarolták és presszió alatt tartották. Rövidre fogva a szót, kerek perccel kijelentették, hogy Magyarországnak kutya kötelessége a hadiállapot beálltát deklarálni az Amerikai Egyesült Államok ellen.²⁵

Bárdossy ezután a teljes felelősséget magára vállalva, és tulajdonképpen a saját szakállára cselekedve, Horthy Miklós kormányzó és a magyar parlament teljes kikapcsolásával összehozta a hadiállapotot Amerika ellen is.²⁶ Alkotmányellenes volt a lépés, a magyar parlament felsőháza egyenesen leszavazta volna,²⁷ viszont az is igaz, hogy utána a Kormányzó sem emelt ez ellen vétőt.²⁸ A miniszterelnököt hiába próbálták közvetlen külügyminisztériumi munkatársai lebeszélni,²⁹ ez áll még talán az összehívott minisztertanácsra is,³⁰ Bárdossy nem mert ellentmondani a németeknek, olaszoknak és japánoknak. Némi mentség lehet számára, hogy a német megszállás réme már régóta Damoklész kardjaként lebegett hazánk fölött, és ha számításba vesszük Jugoszlávia 1941-es helyzetét, ez nem is volt alaptalan.

A döntés másik motivációja személyiséglélektani volt. Czettler Antal hívja fel rá a figyelmet, hogy erre az időre Bárdossyban is valamiféle fatalitás érlelődött meg, ez nevezetesen a német–magyar sorsközösség eszméje volt, mármint hogy ebben a háborúban is Magyarország szekere oldhatatlanul Németországhoz van kötve.³¹ Idegileg is alaposan elhasználódott. Későbbi pályafutása igazolni látszik Czettler tételét. Bárdossy miniszterelnöki pályafutása fényesen igazolni látszik azt a mondást: „A Pokol útja is jó szándékkal van kikövezeve.”

21 Ullein-Reviczky, 106.

22 *A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról, 1933–1944.* Szerk. Ránki György – Pamlényi Ervin – Tilkovszky Lóránt – Juhász Gyula. Budapest, 1968, Kossuth, 468, 1. sz. irat, melléklet.

23 Macartney, 82.

24 Szegedy-Maszák Aladár: *Az ember ősszel visszanéz... 2. kötet.* Budapest, 1996, Európa-História, 44. Ullein-Reviczky, 106.

25 Czettler, 97. Ullein-Reviczky, 107.

26 Cornelius, Deborah, S.: *Kutyaszorítóban. Magyarország és a második világháború.* Budapest, 2015, Rubicon-könyvek, 204–205. Czettler, 98–99.

27 Macartney, 84.

28 Uo.

29 Ullein-Reviczky, 108–110.

30 Macartney, 82.

31 Czettler, 101.

Az USA elleni német és magyar hadba lépést döntő mértékben, de részben különböző eredőkkel, két ember fatalizmusa, Adolf Hitleré és Bárdossy Lászlóé alapozta meg. Történeti közhely, hogy Hitler rossz ügyet szolgált, Bárdossy viszont túl gyenge volt ahhoz, hogy jó ügyet szolgáljon...

Utóirat

Dolgozatom zárásaképpen meg kell állapítanom, amelyet más helyütt is hangsúlyoztam, hogy Magyarország ebben az időszakban a sok szomorú fejlemény, nyomasztó események súlya, a kelet-közép-európai kisállami létből fakadó, de ha úgy adódik, felülírható meghatározottságok, az emberi tévedések, hibák vagy pusztán gyengeségek (itt a döntéshozókra gondolok) sem mozgott 100%-osan determinált kényszerpályán. Egyre sokasodó, a lehető legkülönbélebb, kémiai szaknyelven szólva, egymással is reakcióba lépő kényszerekről van szó. Vegytiszta szabad akarat nézetem szerint nem létezik, de szabad döntés szinte mindig van. Az viszont vitathatatlan, hogy a választás sokszor nem a jó és a rossz, hanem a rossz és a még rosszabb között van.

Még Adolf Hitler egyébként undorító és emberek millióit elpusztító, 1941 novemberében – saját döntése folytán – tetet öltő, a totalitásban hívó fatalizmusából sem vezet minden út az 1945-ös berlini bunkerig, az „Istenek alkonyáig”. A maga idejében létező, de meg nem valósult két történeti alternatívát emelnék ki.

Ormos Mária kutatásai kimutatták, hogy 1943 tavasza és ősze között Sztálin elvtárs legszívesebben különbékét kötött volna a hitleri Harmadik Birodalommal, a feltétel az 1941-es határok helyreállítása és a török tengerszorosok kérdésének rendezése lett volna. Az ötletet szinte a teljes nemzetiszocialista vezérkar támogatta... A Führer – megint csak egy szabad döntést hozva – ezt kerek percc elvetette, belesüllyedve még jobban a már vázolt fatalizmusba.³²

1943-ban Mussolini bukása és az angolszász szövetségesek szicíliai partraszállása példátlan lehetőséget nyitott meg, hogy megegyezve a fellázadt olasz hatalmi intézményekkel és a teljes szövetséges haderő bevetésével, villámgyorsan cselekedve, a hitleri Harmadik Birodalom déli határainál legyenek, amely megnyitotta volna az utat Kelet-Közép-Európa és Budapest felé is. Könnyen meglehet, hogy a német konzervatív és katonai ellenállás is – angolszász és nem szovjet – inváziós haderővel a német határoknál – még 1943-ban elintézi Hitlert, és átveszi a hatalmat. Kelet-Közép-Európa pedig nem kerül orosz érdekszférába. A második világháború menete pedig egy évvel lerövidül, embermilliók, köztük zsidó életek menekülnek meg a biztos haláltól. Ezt a Sztálinnak udvaroló, hamis idealizmustól átítatott, de annál nagyobb machiavellizmussal megáldott Franklin D. Roosevelttel amerikai elnök és köre megakadályozta.

Az akkori magyar történelmet ennek fényében szükséges értékelnünk.

32 Ormos, 433–434.